

TÁC ĐỘNG CỦA DU LỊCH ĐẾN MÔI TRƯỜNG XÃ HỘI NHÂN VĂN CỦA KHU DU LỊCH NÚI SAM CHÂU ĐỐC

Ths. Phan Trường Khanh*, Sv. Võ Thị Lan

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Du lịch là nhu cầu tất yếu của con người trong cuộc sống. Chính vì hiệu quả kinh doanh của du lịch mà nhiều tỉnh đã đặt du lịch là ngành kinh tế mũi nhọn, trong đó có tỉnh An Giang. Tuy nhiên, do quản lý và kiểm soát chưa chặt chẽ của nhà nước trong ngành du lịch đã làm cho ngành du lịch sẽ phát sinh nhiều vấn đề tiêu cực. Đó là tệ nạn xã hội, vấn đề an ninh trật tự, vấn đề suy thoái môi trường tự nhiên... Điều này đã ảnh hưởng trực tiếp đến kinh tế, truyền thống, bản sắc văn hóa dân tộc, mỹ quan hệ sinh thái tự nhiên khu du lịch.

2. MỤC TIÊU NGHIÊN CỨU

- Đánh giá tác động tích cực và tiêu cực của hoạt động du lịch lên môi trường xã hội nhân văn.
- Tìm ra những giải pháp thích hợp nhằm kịp thời ngăn chặn những tác động tiêu cực do hoạt động du lịch tạo nên.

3. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

- Thu thập số liệu thứ cấp ở các cơ quan địa phương
- Quan sát, đánh giá nhanh và ghi nhận các hoạt động của con người nơi khảo sát.
- Phỏng vấn nhiều thành phần khác nhau (người bán hàng rong, người bán hàng cố định, khách du lịch, Ban Quản lý khu du lịch...)
- Các thông tin, số liệu sau khi thu thập được tổng hợp, phân tích và thống kê lại.

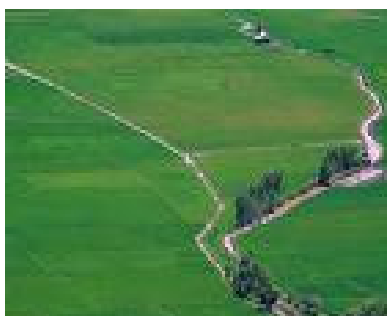
4. KẾT QUẢ THẢO LUẬN

4.1. Sơ lược về diêm

Núi Sam có diện tích khoảng 280 ha, với độ cao vừa phải 241 m, là một quả núi thấp nổi lên giữa vùng đồng bằng xung quanh, cách Thành Phố Long Xuyên khoảng 60 km. Trong địa bàn khu Văn hóa– lịch sử Núi Sam có nhiều đền, chùa, am cốc. Đặc biệt có Miếu Bà Chúa Xứ là công trình kiến trúc rất đẹp và tôn nghiêm. Hằng năm lễ Vía vào tháng 4 từ sau tết Nguyên Đán, đông đảo khách trong và ngoài nước đến hành hương và chiêm ngưỡng.

Niềm tin đã thôi thúc khách hành hương đến với lễ hội Vía Bà Chúa Xứ rất đông. Nếu mỗi nén hương dâng lên, người ta rũ bỏ được bao nhiêu phiền toái để hy vọng vào những điều tốt lành, xóa đi mọi khổ đau để phấn đấu cao hơn nhằm xây dựng một cuộc sống bình yên, hạnh phúc, tránh xa cạm bẫy của tội lỗi, thì đó há chẳng phải là phúc lành để hỗ trợ cho luật pháp hoàn thiện hơn về mặt nhân bản? Và, từ sự bình an về tâm linh, người ta bước vào cuộc sống bằng thái độ phấn chấn hơn, làm việc tích cực hơn, để cùng với những chính sách phù hợp thúc đẩy kinh tế-xã hội phát triển con người sẽ có cuộc sống ngày càng sung túc hơn, thịnh vượng hơn. Qua đó, chúng ta có thể thấy, vai trò của lễ hội văn hóa chính là sự cần thiết nuôi dưỡng tinh thần, mà nếu thiếu nó, con người sẽ rơi vào những trò lừa bịp, mê tính dị đoan.

Do số lượng du lịch đến với lễ hội một năm khoảng 2,7 triệu lượt khách. Năm 2001, tỉnh An Giang đã tiến hành nâng cấp lễ hội “Vía Bà Chúa Xứ-Núi Sam” và đây cũng là 01 trong 15 lễ hội được Tổng Cục Du Lịch xét nâng cấp thành sản phẩm du lịch cấp quốc gia.

Cảnh từ Núi Sam nhìn xuống

Miếu Bà Chúa Xứ Núi Sam

* Giảng viên BM. Môi trường & PTBV, Email: ptkhanh@agu.edu.vn
Sinh viên lớp DH6MT

4.2. Những tác động của du lịch Núi Sam - Châu Đốc đến môi trường xã hội nhân văn

Du lịch Núi Sam-Châu Đốc là khu vui chơi giải trí lành mạnh, góp phần rất lớn trong việc cải thiện đời sống con người và phát triển kinh tế, văn hoá xã hội của khu du lịch. Trong điều kiện hiện tại chỉ có thể đánh giá những ảnh hưởng của du lịch đến môi trường theo các mặt chủ yếu nhằm cung cấp được những thông tin cần thiết và từ đó đề ra những biện pháp hạn chế mức thấp nhất yếu tố tác động tiêu cực đến môi trường tại địa điểm khảo sát cũng như môi trường chung của khu vực.

4.2.1. Tác động tích cực của du lịch hay lợi ích của du lịch

a. Tạo việc làm và tăng thu nhập.

Bán hàng rong và các sản phẩm mang sắc thái dân tộc cho khách du lịch là loại hình khá phổ biến tại khu du lịch Núi Sam, thu được nhiều lợi ích kinh tế, thu hút sự tham gia của nhiều phụ nữ và trẻ em lang thang. Theo kết quả điều tra những mặt hàng: kèn, sáo, đồ trang sức mỹ nghệ, các loại thức ăn, thức uống khác,... Thu nhập bình quân của họ khoảng 2.000.000-3.000.000đ.tháng⁻¹. Số tiền thu được này được sử dụng trước hết cho những nhu cầu thiết yếu của gia đình. Theo số liệu điều tra phỏng vấn 10 người bán hàng cho thấy họ dùng tiền kiếm được từ mua bán để sử dụng cho việc tiêu xài trong sinh hoạt gia đình như mua: gạo, cá, nuôi con đi học...

Theo ý kiến chung của Ban Quản lý thì mức sống của những người bán hàng rong được cải thiện do việc họ tìm được khá nhiều tiền hơn so mức thu nhập chung ở địa phương. Hơn nữa vai trò của phụ nữ trong gia đình được nâng lên khá rõ rệt do những người phụ nữ bán làm các mặt hàng thủ công mỹ nghệ, mua bán,... Do đó, sự phân công lao động trong gia đình có những thay đổi nhất định. Một số nam giới đã gánh vác thay vợ làm các công việc đồng áng và nội trợ.

Ngoài ra, dịch vụ khách sạn nhà trọ quanh nội thị Châu Đốc và khu vực Núi Sam có khoảng 130 khách sạn, nhà trọ với sức chứa khoảng 3.000 người. Nhà trọ bình dân giá 50.000 đồng/2 người/phòng quạt. Khách sạn máy lạnh giá từ 100.000 đồng đến 250.000 đồng/phòng⁻¹. Việc thu hút khách qua đêm cũng là biện pháp tăng lợi ích kinh tế.

Sự phát triển xây dựng, nâng cấp nhà cửa, nhà nghỉ, khách sạn, và các cơ sở vật chất kỹ thuật, tạo thêm và mở rộng cơ hội việc làm cho người dân địa phương. Hằng năm thu hút khoảng 200-300 lao động.

b. Sự hòa nhập vào nền kinh tế thị trường

Sự tăng ồ ạt của lượng du khách kéo theo sự phát triển nhanh chóng của các nhà hàng khách sạn và các dịch vụ khác, sự mở rộng các cơ hội để tiếp xúc với những con người mới không những trong nước mà cả quốc tế. Sự tăng các nguồn lượng thông tin trao đổi mới đã thổi một luồng sinh khí cho những dân cư bản địa, làm cho họ bừng tỉnh và phải thừa nhận về sự tồn tại của thế giới bên ngoài hoàn toàn khác biệt với những gì mà họ biết trước đây. Những nhận thức và quan niệm về hiện tượng sự việc và xã hội của người dân địa phương đã và đang có những biến đổi sâu sắc mà trong chừng mực nào đó những người bên ngoài cho rằng họ và văn hóa của họ đang bị thương mại hóa.

Trên thực tế, chính sự thương mại hóa này là nhân tố thúc đẩy người dân địa phương vượt ra khỏi bức rào chắn của nền kinh tế “tự cấp, tự túc”, kích thích và khích lệ họ nắm bắt và tận dụng các cơ hội làm ăn mới hiệu quả hơn, hình thành nên những nhận thức và phương pháp tư duy kinh tế mới để thỏa mãn những nhu cầu về vật chất, tinh thần hiện tại của họ, mà những nhu cầu này sẽ biến đổi trong tương lai để thích nghi, hòa nhập vào cuộc sống lớn hơn rất nhiều so với xã hội mà họ đang sống.

Nhờ trao đổi thông tin qua thị trường mà người dân có thể có khả năng đáp ứng được nhiều hơn so với những nhu cầu cá nhân của mình. Họ bắt đầu chú ý đến những nhu cầu thay đổi của thị trường để từ đó định hướng hay điều chỉnh hệ thống sản xuất của mình, nhằm tạo ra những sản phẩm hàng hóa cung cấp cho thị trường, tham gia vào quá trình phân công lao động và xã hội nói chung.

Trước nhu cầu của khách du lịch, người dân nhận thấy rằng họ có thể sản xuất nhiều loại sản phẩm dân tộc truyền thống để bán cho khách trên thị trường. Điều này đã kích thích nghề sản xuất thủ công, dịch vụ... Ngoài ra, nhu cầu tiêu thụ rau quả đã khuyến khích một số hộ gia đình thay đổi thành phần cơ cấu sản xuất của họ và không những người dân chỉ đổi mới tư duy trong sản xuất, tham gia trao đổi trên thị trường những sản phẩm của mình làm ra mà dân ở đây còn nhận biết được rằng việc buôn bán thuần túy trên thị trường cũng là một lĩnh vực để có thu nhập và cơ hội việc làm, đỡ vất vả hơn các công việc khác nhưng thu lợi nhuận nhanh hơn và cao hơn. Chính vì thế càng ngày có nhiều người dân tham gia mua bán, trao đổi hàng hóa, và người dân đã biết tính lỗ lãi, hạch toán trong các hoạt động kinh tế của mình, thích nghi dần với điều kiện kinh tế thị trường.

c. Mở rộng giao lưu hiểu biết

Sự phát triển du lịch đã mang lại cơ hội giao tiếp, tăng thêm sự hiểu biết của người dân địa phương và thúc đẩy sự hình thành ở họ những nhu cầu mới về văn hóa tinh thần lẫn vật chất. Qua kết quả điều tra và thảo luận cho thấy nhu cầu giao tiếp của người dân địa phương với khách du lịch đã kích thích mong muốn của họ biết thêm ngoại ngữ, để có thể trao đổi trò chuyện và giới thiệu với khách nước ngoài về cuộc sống và văn hóa dân tộc mình và qua đó hiểu biết được nhiều hơn về con người và đất nước của họ.

d. Tăng cường đầu tư

Sự bùng nổ du lịch đã thúc đẩy nhà nước và chính quyền địa phương nhận thấy rõ và đánh giá được tiềm năng và tài nguyên du lịch ở đây. Mới đây, Ủy Ban tỉnh An Giang đã đầu tư khu vui chơi giải trí Thị xã Châu Đốc, tổng mức đầu tư dự kiến: 189.912 triệu đồng.

Sự cải thiện hệ thống giao thông Châu Đốc - Núi Sam cũng sẽ được khởi công xây dựng với tổng kinh phí 180 tỷ đồng. Đây là trục đường xương sống thúc đẩy du lịch và kinh tế biên giới phát triển. Sự cải thiện hệ thống giao thông đã tác động tích cực thúc đẩy giao lưu hàng hóa liên vùng và nội địa, hàng hóa đến Châu Đốc nhiều hơn, phong phú hơn và rẻ hơn. Trong khi đó, những sản phẩm làm ra dễ vận chuyển và dễ tiêu thụ hơn.

Khu du lịch Núi Sam Châu Đốc còn có thể cung cấp những sáng kiến cho việc làm sạch môi trường thông qua kiểm soát chất lượng không khí, nước, đất, ô nhiễm tiếng ồn, thải rác và các vấn đề môi trường khác thông qua các chương trình quy hoạch cảnh quan, thiết kế xây dựng và duy tu bảo dưỡng các công trình kiến trúc và di tích lịch sử. Nhờ có Khu du lịch Núi Sam Châu Đốc mà kiến thức của người dân địa phương được tăng cường hiểu biết về lĩnh vực môi trường thông qua việc trao đổi và học tập với du khách

Hiện tại, Thị xã Châu Đốc được cộng đồng châu Âu tài trợ một dự án cải thiện vệ sinh môi trường đô thị, ưu tiên cho việc dọn sạch rác thải ở khu vực Núi Sam. Dự án đã được triển khai kể từ tháng 1-2007 đến hết tháng 12-2008, với nguồn kinh phí tài trợ là 280.000 Euro.

4.2.2. Những tác động tiêu cực của du lịch

a. Vấn đề bán hàng rong.

Bán hàng rong không phải là điều mới lạ, nó tồn tại từ lâu và hình thức bán hàng rong rất phổ biến. Tuy nhiên hiện tượng bán hàng rong đến nay mang sắc thái mới có tính tiêu cực và điều quan trọng đang có chiều hướng ngày càng mở rộng.

Thực tế cho thấy khu du lịch Núi Sam vẫn còn nhiều điều đáng nói: nạn cò mồi, mồi chào: nào gửi xe, dùng com, mua chim phóng sinh, mua nhang đèn, bánh, trái cây hoặc mời về nhà trọ, mời chụp ảnh, mời coi bói, mời mượn heo quay và mời cả massage. Trước các sân chùa và đường lên Núi Sam, lúc nào cũng có người ăn xin, thật cũng có, giả cũng có, thậm chí còn có những người đạo sĩ vừa giảng đạo vừa nhận bố thí. Cách thức bán hàng rong chạy theo khách và nài nỉ họ mua hàng đã gây phiền hà cho khách. Nhiều khách du lịch đã phàn nàn và mong muốn hiện tượng này được chấm dứt.

Đa phần những người này là những người nghèo khó, điều kiện sinh hoạt ăn uống, nơi ở của họ không đảm bảo vệ sinh, họ ít chú ý đến việc bảo vệ sức khỏe của chính mình. Chính điều này đã gây ảnh hưởng đến mỹ quan, sắc thái khu du lịch nó đã và đang là mối quan tâm lo ngại của nhiều du khách và chính quyền địa phương.

b. Nguy cơ thương mại hóa

Một trong những vấn đề môi trường kinh tế xã hội hiện nay là hậu quả của du lịch được nhiều người lo ngại là hiện tượng thương mại hóa.

Thật vậy, không chỉ cái đói cái nghèo khiến người dân địa phương và trẻ em phải bán hàng rong lang thang trên đường phố mà còn cả sự hấp dẫn của phương thức kiếm tiền dễ dàng hơn ít nặng nhọc hơn đang khiến người dân địa phương đổ xô đến Núi Sam ngày một đông, khó có thể kiểm soát được. Điều này dường như đang ảnh hưởng tiêu cực đến sự hấp dẫn khách du lịch. Vấn đề biểu hiện của bán hàng rong nói dối khách về nguồn gốc chất lượng hàng, để bán với giá cao hơn hay hiện tượng tranh giành khách. Những hình ảnh này là những mầm mống đe dọa ảnh hưởng đến truyền thống văn hóa nếp sống

văn minh của dân tộc có thể gây tổn hại đến sự đoàn kết trong cộng đồng, làm giảm sức hút đối với khách du lịch.

Hiện tượng lợi dụng lòng tin ngưỡng của khách hành hương khi đến vía Bà nên những người chim phóng sinh la cà mời gọi với chiêu thức mời mua. Khách du lịch chỉ thả khoảng 10 con nhưng khi trả tiền đến 50 con, nếu tranh cãi thì bị hành hung.

c. Những tác động tiêu cực khác

Một trong những hiện tượng tiêu cực cần hết sức quan tâm để có giải pháp chủ động đề phòng đó là nếu chuẩn bị không đồng bộ, việc gia tăng khách du lịch đại trà có thể làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến nền văn hóa bản địa, đó là sự xâm lấn của lối sống lai căng, du lịch sex, nạn ma túy, trộm cướp lừa gạt... lấn át dần lối sống thuần phong mỹ tục của địa phương hay của một quốc gia. Ngoài ra còn phải đề phòng bọn buôn lậu ma túy, đồ cổ, khoáng sản, động vật quý hiếm, kể cả những tên gián điệp lợi dụng con đường du lịch để thực hiện các mục đích chính trị, kinh tế ảnh hưởng đến trật tự an toàn xã hội và an ninh của quốc gia.

Mấy năm gần đây, nhất là khi Lễ hội Vía Bà Chúa xứ được nâng lên thành lễ hội văn hóa cấp quốc gia, lực lượng Công an và Dân phòng đã có nhiều nỗ lực trong việc duy trì trật tự trị an và nâng cao chất lượng văn hóa lễ hội. Tuy nhiên, một thực trạng đáng lo ngại trong mùa lễ Vía Bà Chúa xứ Núi Sam là tình hình tai nạn giao thông trên tuyến QL91. Bởi, trên tuyến quốc lộ này nhiều nơi chưa được nâng cấp mở rộng và tu sửa, trong khi đó lưu lượng xe trong những ngày bình thường đã quá tải thì trong những ngày lễ lượng khách ở các tỉnh từ Miền Đông Nam bộ, TP. Hồ Chí Minh và các tỉnh trong khu vực ĐBSCL đổ về Núi Sam rất đông. Đa phần các du khách đi bằng xe ô tô nên càng làm cho tình hình giao thông trên tuyến QL91 càng trở nên phức tạp. Chưa kể trên tuyến này nổi tiếng buôn lậu thuốc lá với những chiếc xe chở thuốc lá lậu chạy bạt mạng, rồi tình trạng mua bán hàng rong, bói toán, cò bắt khách ở các nhà nghỉ cũng tràn ra đường.

5. KẾT LUẬN - KIẾN NGHỊ

Nhìn chung, hoạt động du lịch Núi Sam Châu Đốc góp phần tạo cơ hội việc làm và gia tăng thu nhập cho người dân địa phương, làm thay đổi bộ mặt đô thị, địa phương góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế của tỉnh nhà.

Du lịch Núi Sam Châu Đốc đã góp phần tăng khả năng nhận thức, thúc đẩy tư duy kinh tế mới, giúp người dân địa phương từng bước hòa nhập vào sự phát triển chung của đất nước và nền kinh tế thị trường.

Du lịch còn là cầu nối của các nền văn hóa, của tình hữu nghị, là sứ giả của hòa bình.

Bên cạnh đó, du lịch phát sinh nhiều vấn đề tiêu cực. Vì vậy để khắc phục tình trạng lộn xộn, yếu kém trong quản lý các mặt nêu trên, làm trong sạch và lành mạnh môi trường du lịch, đảm bảo phát triển bền vững. Chúng tôi có một số kiến nghị sau đây:

- Mọi hoạt động kinh doanh, dịch vụ phải theo đúng luật pháp và quy chế hoạt động của điểm tham quan, chấm dứt tình trạng dựng quán bán hàng trái phép, tình trạng bán hàng rong, tình trạng ăn xin, tranh giành khách, ép giá gây mất trật tự trị an không đúng thuần phong mỹ tục của dân tộc.

- Tăng cường kiểm tra và có biện pháp quản lý thích đáng đối các hoạt động gây ô nhiễm môi trường, ảnh hưởng cảnh quan du lịch và sức khỏe của nhân dân.

- Nhà nước cần phải giúp đỡ những người có hoàn cảnh khó khăn, những người tàn tật cơ nhỡ, đang bám vào điểm du lịch để kiếm sống. Tập trung lực lượng giải quyết dứt điểm không để tình trạng ăn xin đeo bám khách du lịch.

- Tăng cường công tác quản lý, duy tu, tôn tạo các chùa, đình, miếu, nhằm thu hút khách du lịch. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Báo cáo quản lý dự án khu du lịch Núi Sam Châu Đốc. 2008. Ban Quản lý dự án khu du lịch Núi Sam.

Judi varga-Toth. 2006. Du lịch bền vững-Chìa khóa cho sự thành công và lâu dài. Viện Đại học mở Hà Nội.

Nguyễn Thiện Nhân. 2007. Triển khai tích cực hiệu quả chương trình hành động quốc gia về du lịch.